

راهبرد تقویت معنویت فردی در اندیشه امام خامنه ای مدظله العالی

زهرا سعیدی^۱

چکیده

این مقاله با عنوان راهبردهای قوی شدن انسان در معنویت فردی، در اندیشه امام خامنه ای مدظله العالی است.

معنویت، حالتی درونی است که به کمک مجموعه ای از صفات و اعمال، به زندگی انسان معنا می بخشد؛ صفاتی که بر پایه رابطه قلبی و ایمانی به خداوند در انسان شکل می گیرد. شناخت اندیشه های امام خامنه ای حفظه الله که با تکیه بر مکتب وحی و آموزه های اسلام عمیق و پایدار است دستاوردهای مفیدی در سبک زندگی فردی انسان داشته و سبب ارتقاء معنویت در تمام عرصه های زندگی و احیای کرامت انسانی خواهد شد. در این پژوهش به روش کتابخانه ای با رویکرد اسلامی بر مبنای اندیشه امام خامنه ای مدظله العالی به تحلیل و توصیف موضوع پرداخته شده است. ایمان راستین، ارتباط با خدا از طریق ذکر و دعا به همراه تقوا، از جمله راهبردهایی هستند که از دیدگاه مقام معظم رهبری حفظه الله نقش مؤثری در قوی شدن انسان در معنویت فردی به عهده دارند. بنابراین عمل به توصیه های ایشان همچون پیوند با روحانیت، استحکام خانواده و.... سبب تقویت معنویت در انسان شده، رشد و پیشرفت و سعادت فردی را به دنبال خواهد داشت.

واژگان کلیدی: امام خامنه ای مدظله العالی، اندیشه، راهبرد، تقویت، معنویت.

۱- طلبه سطح ۲، مدرسه فاطمیه سلام الله علیها

مقدمه

معنویت ، همواره گم‌شده و نیاز همیشگی بشر بوده که ریشه در ارتباط با خدا دارد. انسان به عنوان محور و موضوع معنویت ، استعداد و توان رسیدن به بالاترین مقامات معنوی را داراست. ادیان توحیدی همواره با معنویت همراه بوده اند اما اسلام به مایه های معنوی وجود انسان جهتی خاص می دهد که در سایه آن به توانمندی و قدرت دست می یابد.

امام خامنه ای مدظله العالی به عنوان شخصیتی برجسته در جایگاه رهبری امت اسلامی ، نقش مهم و تأثیر گذاری در نهادینه کردن آموزه های اسلام در بدنه جمهوری اسلامی ایران دارند. آموزه هایی که تمام ابعاد زندگی انسان را در بر می گیرد. اندیشه آرمان گرای ایشان به دلیل تکیه بر اسلام مکتبی، انقلابی و جهادی از عمق و اعتبار ویژه ای برخوردار است که تنها در عرصه نظری خلاصه نمی شود بلکه در عمل هم راهبرد انسان خواهند بود . بنابراین به دلیل شعاع تأثیر گذاری اندیشه راهبردی ایشان ، صرف نظر از ویژگی های شخصیتی جامعی که دارند ، شناسایی و فهم این اندیشه ها برای رشد و سعادت انسان ضروری است.

از منظر مقام معظم رهبری راه دستیابی به عزت ، پیشرفت و ایستادگی مؤثر در مقابل دشمنی ها ، «اقتدار و قدرت ملی» است . اقتداری که علاوه بر عناصر مادی به مؤلفه های معنوی قدرت هم وابسته است ؛ در نتیجه شناخت راهبردهای تقویت معنویت ، اقتدار ملی را به دنبال خواهد داشت چرا که از نظر ایشان معنویت ، از عناصر اصلی قدرت یک کشور است

شناخت راهبردهای قوی شدن در معنویت بر مبنای اندیشه امام خامنه ای حفظه الله موجب فرهنگ سازی و نهادینه شدن آن در تک تک افراد و در نتیجه پیشرفت جامعه خواهد شد . چرا که ایشان معتقدند برای اینکه یک ملت بتواند در همه میدان های زندگی ، با عزم مقاوم و اراده ای راسخ بن بستها را باز کند و در مقابل مشکلات به پیش برود ، به پشتوانه معنویت نیازمند است . از نظر ایشان اگر آحاد بشر بعد معنوی را در خود تقویت کنند بقیه ابعاد هم هدایت شده و پیشرفت مطلوب در همه ابعاد ، با کم ترین آسیب فراهم خواهد شد .

عدم شناخت این راهبردها ، پوچ گرایی در جامعه را رواج داده و افراد جامعه به انسان های ظالم و سفاک و شهوترانی که ابعاد مادی بر وجود آن ها غلبه کرده تبدیل شده که به تدریج ضعیف شده و به دنبال آن اقتدار ملی هم از بین خواهد رفت .

این پژوهش در صدد است از نظر علم اخلاق برمبنای اندیشه مقام معظم رهبری ^{حفظه الله} باتأکید بر آیات و روایات باتوصیف، تحلیل و مطالعه به این پرسش پاسخ دهد که: «راهبردهای قوی شدن انسان در معنویت فردی در اندیشه امام خامنه ای چیست؟». در این زمینه، کتب و مقالات مربوط به معنویت از دیدگاه امام خامنه ای ^{مد ظله العالی} مورد مطالعه قرار گرفت و با بررسی طبقه بندی موجود، از نقاط قوت آن ها در این نوشتار استفاده گردید.

لازم به ذکر است با بررسی اجمالی صورت گرفته مقاله مشابهی با عنوان «نگرشی بر عامل برتر ساز معنویت در اندیشه امام خامنه ای» که توسط آقایان عباسعلی فرزندی و رضا کرم نیا در سال ۱۳۹۵ به نگارش درآمده که در آن فقط شاخص های معنویت در نیروهای مسلح بررسی شده است.

آقای اسماعیل خان محمدی در سال ۱۳۹۱ در مقاله ای مرتبط با عنوان «نقش و جایگاه معنویت در دفاع از دیدگاه امام خامنه ای» که در آن بدون اشاره به راهکارهای تقویت، اهمیت و ضرورت معنویت اهمیت و ضرورت معنویت بیان شده است.

۱- مفهوم شناسی

برای آشنایی و تبیین بهتر موضوع، ابتدا مفهوم برخی از واژگان بررسی می شود.

۱-۱ معنویت

«معنویت» در ادبیات فارسی، مصدر جعلی از واژه «معنوی» است، در مقابل لفظی؛ به مفهوم «راست، حقیقی، ذاتی، اصلی، مطلق، روحی و باطنی»؛ در مقابل مادی، ظاهری و صوری. معنایی است که زبان در آن بهره ای نداشته و فقط به وسیله قلب شناخته می شود.^۱

می توان گفت «معنویت» مربوط و منسوب به «معنی» است، «مقصود از سخن» و «چیزی که لفظ بر آن دلالت می کند»، مفاهیمی است که برای لفظ «معنی» ذکر شده است. از این نظر که مورد قصد گوینده واقع شده به آن «معنی» گویند.^۲

در ادبیات عربی «معنویت» تأنیث لفظ «معنوی» است. «معنوی» هم منسوب به «معنی» است. «معنی» در ادبیات عرب مصدر میمی از ریشه «عنا یعنو» است که بر سه مفهوم «تسلیم»، «فروتنی و اظهار خواری کردن»، «آشکار کردن» و «چیزی را با خشونت گرفتن» دلالت می کند.^۳

درواقع «معنویت»، جهت گیری به سوی هدف متعالی که ماورای زندگی روزمره است. حرکت به ارزش ها و به سوی معشوق حقیقی و عمیق ترین ارزش هایی که دارای جنبه های شناختی، عاطفی و بدنی است. به عبارت دیگر چرخش قطب نمای احساسی، فکری و جسمانی انسان به سوی امری فرا مادی است. این چرخش بنیادین و اساسی همه ابعاد وجودی انسان را تحت الشعاع قرار داده و زیست او را دگرگون می کند. بنابراین «معنویت» امری بسیط است که تحولات دیگر در زندگی را در بر می گیرد.^۴

۱- دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۱۴، ص ۲۱۱۹ و ۲۱۱۹۱.

۲- حسینی دشتی، معارف و معاریف، ج ۷، ص ۵۲۵۲.

۳- البستانی، منجد الطلاب، ترجمه: محمد بندریگی، ص ۳۸۱.

۴- حمیدیه، کاوشی معنا شناختی در «معنویت»، ص ۱۶.

به طور کلی «معنویت» به این مفهوم است که انسان با عمل کردن به برنامه ای ویژه در زندگی ، ارتباط با وجودی متعالی را درک کند ؛ به طوری که این ارتباط روز به روز شدت یافته و از او وجودی خاص که در عالم هستی مطلوبیت ذاتی دارد می سازد ، وجودی که با ارتباط قلبی با خدای تعالی تجلی می یابد .^۱

بنابراین «معنویت» مجموعه اعمال وصفاتی است که جاذبه قوی و در عین حال منطقی و صحیح را به سوی وجوی کامل و مطلق در انسان ایجاد می کند . حالت درونی است که بسته به قوت وضعف آن ، با برنامه ای ویژه زمینه ساز سیر و تقرب به سوی خدای متعال است.

۲- تقویت

واژه «قوی» بر دو مفهوم متفاوت دلالت می کند؛ مفهوم اول از ریشه «قوة و قوی» بر شدت ، در مقابل ضعف ؛

و دیگری از ریشه «قواء» بر خلاف مفهوم اول بر کمبود ، خلأ نبود چیزی دلالت می کند.^۲

«قوی» هم به مفهوم قدرت و هم به مفهوم آمادگی و استعداد یک امر وجودی در چیزی به کار می رود . این واژه

گاهی در مورد بدن و زمانی هم در مورد قلب کاربرد دارد .^۳

لفظ «قوی» در مورد کسی به کار می رود که نه تنها بر امری توانایی دارد بلکه بر بیش تر از آن هم قدرت دارد.

بنابراین گفته شده که «قوی» قادری است که شأن او بالاتر و بیش تر از آن چیزی است که بر آن قدرت دارد.^۴

«نیرومندی» ، «توانایی» و «پرطاقتی» در کار از مفاهیم ذکر شده برای این واژه است .^۵

در نتیجه «قدرتی فراتر از توانایی» و «ظرفیت و استعداد یک امر وجودی» ، مفاهیمی است که از واژه «قوی» به ذهن منتقل می شود .

۱- شهیدی ، ساخت و اعتبار یابی پرسش نامه «سنجش نگرش معنوی» ، ص ۵.

۲- احمد بن فارس ، ترتیب مقایس اللغة ، ص ۸۴۴۱

۳- راغب اصفهانی ، المفردات فی غریب القرآن ، ص ۴۱۹

۴- مصطفوی ، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم ، ص ۳۸۵

۵- ابراهیم انیس ، المعجم الوسیط ، ترجمه: محمد بندر ریگی ، ص ۱۶۴۰

دستورات و آموزه های دینی حاصل می شود. انسان در پرتو تلاش پویا و مستمر در عمل به آموزه های دینی ظرفیت لازم برای بهره وری از معنویت در انسان ایجاد می شود .

ناظر به اندیشه امام خامنه ای ^{مدظله العالی} معنویت کلید واژه اصلی قدرت است. درنگاه ایشان معنویت که در همه

ابعاد زندگی انسان حضور دارد به معنای برجسته کردن ارزش های معنوی چون اخلاص است که از طریق رابطه واتصال قلبی با خداوند ایجاد می شود .

در دراندیشه امام خامنه ای ^{حفظه الله} مؤلفه هایی ذکر شده که نقش مؤثری در پرورش بعد معنوی انسان دارند . با شناخت دقیق این شاخصه ها و تلاش برای ارتقای آن ها ، این توانایی را به انسان می دهد که جنبه های معنوی وجودی خود را تقویت کرده و در این زمینه قوی تر شود.

تقویت ایمان راستین به خداوند ، انس وارتباط با منبع لایزال الهی ازطریق توجه، ذکر ودعا وبهره مندی از فرصت ایامی خاص از جمله راهبردهایی هستند که در قوی شدن انسان در معنویت مؤثر هستند .

هر قدر انسان از ظرفیت های معنوی روحانیت وحوزه بیش تر بهره مند شود ، گامی مؤثر در تقویت معنویت در خود برداشته است ؛ چرا که خود را به منبع غنی معنویت پیوند پیوند داده است .

شناخت وبهره مندی از جاذبه های معنوی شخصیت امام خمینی ^{رحمة الله علیه} یاریگر انسان در تقویت جنبه های معنوی زندگی خواهد بود . تقویت نهاد خانواده به عنوان اصلی ترین نهاد تربیت معنوی انسان راهبرد دیگری است که از بر اساس اندیشه امام خامنه ای ^{مدظله العالی} احصاء شده است .

با توجه به نقش اساسی زن در تربیت معنوی فرزندان و افزایش معنویت در خانواده پیشنهاد می شود جنبه های معنوی وجودی زن وجایگاه ویژه او در تربیت معنوی فرزندان و تقویت بعد معنوی سایر اعضا تبیین شود.

فهرست منابع

*قرآن

*نهج البلاغه

- ۱- انیس، ابراهیم و دیگران، فرهنگ المعجم الوسیط، ترجمه: محمد بندرریگی، تهران، نشرانتشارات اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۸۶ ه. ش.
- ۲- بانکی پور، حسین، آئینه زن، قم، نشر کتاب طهف چاپ اول، ۱۳۸۱ ه. ش.
- ۳- بستانی، فؤاد افرام، منجد الطلاب، ترجمه: محمد بندر ریگی، تهران، انتشارات حر، چاپ دوم، ۱۳۷۹ ه. ش.
- ۴- حسینی دشتی، مصطفی، معارف و معاریف، تهران، نشر سپید موی اندیشه، چاپ اول، ۱۳۹۳ ه. ش.
- ۵- خامنه ای، علی، پژوهشی در زندگی امام سجاد علیه السلام، تهران، نشر حزب جمهوری اسلامی، چاپ اول، ۱۳۶۱ ه. ش.
- ۶- _____، گفتاری در باب صبر، تهران، انتشارات غدیر، ۱۳۵۴ ه. ش.
- ۷- _____، اخلاق قرآنی و سبک زندگی، نشریه گلستان قرآن، شماره ۵، ۱۳۹۴ ه. ش.
- ۸- _____، سایه سار ولایت (منشور مطالبات مقام معظم رهبری از دانشگاه)، قم، دفتر نشر معارف، چاپ اول، ۱۳۸۸ ه. ش.
- ۹- _____، طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ چهاردهم، ۱۳۷۰ ه. ش.

- ۱۰- _____، **نکته های ناب** (گزیده بیانات رهبر فرزانه انقلاب در جمع دانشجویان)، قم، دفتر نشر معارف، چاپ هفتم، ۱۳۸۸ ه. ش.
- ۱۱- _____، **از ژرفای نماز**، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ دوازدهم، ۱۳۷۲ ه. ش.
- ۱۲- _____، **پرتویی از روشنائی**، آذربایجان غربی، نشر اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۱ ه. ش.
- ۱۳- _____، **روشنای علم**، مروری بر بیانات حضرت آیت الله العظمی خامنه ای پیرامون علم، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ سوم، ۱۳۹۱ ه. ش.
- ۱۴- دهخدا، علی اکبر، **لغت نامه دهخدا**، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷ ه. ش.
- ۱۵- ابن بابویه قمی، محمد بن علی (شیخ صدوق)، **ثواب الاعمال و عقاب الاعمال**، ترجمه: محمد رضا انصاری محلاتی، قم، نشر نسیم کوثر، چاپ اول، ۱۳۸۲ ه. ش.
- ۱۶- مختارپور قهرودی، علیرضا، **معارف انقلاب**، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۹ ه. ش.
- ۱۷- معین، محمد، **فرهنگ فارسی معین**، تهران، انتشارات امیرکبیر، چاپ بیست و پنجم، ۱۳۸۸ ه. ش.
- ۱۸- احمد بن فارس، ابوالحسن، **ترتیب مقایس اللغة**، قم، نشر پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ اول، ۱۳۸۷ ه. ش.
- ۱۹- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، **المفردات فی غریب القرآن**، بیجا، نشر مؤسسه فرهنگی آرایه، چاپ اول، ۱۳۸۷ ه. ش.
- ۲۰- مصطفوی، حسن، **التحقیق فی کلمات القرآن الکریم**، تهران، مرکز نشر آثار علامه مصطفوی، چاپ اول، ۱۳۸۵ ه. ش.
- ۲۱- کلینی، محمد بن یعقوب، **الاصول الکافی**، تهران، نشر دارالکتب الاسلامی، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ه. ق.
- ۲۲- طبرسی، فضل بن حسن، **تفسیر مجمع البیان فی تفسیر القرآن**، ترجمه علی کرمی، تهران، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۰ ه. ش.

مقالات

- ۲۳- اسفندیار، محمد، خواجه سروی، غلامرضا، اسفندیار، حسین، "بررسی و شناخت ابعاد شخصیتی امام خمینی با تأکید بر مختصات بینش، منش، و رفتاری و تأثیر در پیشروندگی انقلاب اسلامی با محوریت اندیشه های حضرت آیت الله خامنه ای"، نشریه پژوهش های انقلاب اسلامی، شماره ۲۱، ۱۳۹۶ ه.ش.
- ۲۴- تقوی پور، محمد رضا، صلواتیان، سیاوش، "الگوی خانواده تراز اسلامی در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب اسلامی"، نشریه مطالعات راهبری بسیج، شماره ۶۹، ۱۳۹۴ ه.ش.
- ۲۵- حمیدیه، بهزاد، "کاوشی معنا شناختی در «معنویت»"، مجله مطالعات عرفانی، شماره ۲۴، ۱۳۹۵ ه.ش
- ۲۶- شهیدی، شهریار، فرج نیا، سعیده، "ساخت و اعتباریابی پرسش نامه «سنجش نگرش معنوی»"، فصلنامه روان شناسی و دین، سال پنجم، شماره سوم، ۱۳۹۱ ه.ش.
- ۲۷- صفوی، یحیی، بادینلو، هادی، "تأثیر معنویت بر قدرت نرم انقلاب اسلامی در اندیشه دفاعی امام خامنه ای با تأکید بر مرلفه های معنوی صبر و تقوا"، همایش تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه ای، دوره ۴.
- ۲۸- فرزندی، عباسعلی، کرم نیا، رضا، "نگرشی برعامل برترساز معنویت در اندیشه دفاعی امام خامنه ای"، همایش تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه ای، دوره ۳.
- ۲۹- رودگر، محمدجواد، "کارکردهای معنویت در عرصه های اجتماعی از دیدگاه مقام معظم رهبری"، نشریه مطالعات معنوی، شماره ۱۰، ۱۳۹۲ ه.ش.
- ۳۰- محمد علی زاده، ولایتی، علی اکبر، "نقش علما و روشنفکران در مدیریت و رهبری بیداری اسلامی در اندیشه امام خامنه ای"، نشریه مدیریت اسلامی، شماره ۹۸، ۱۳۹۶ ه.ش.
- ۳۱- محمود زاده، اعظم، یوسفی، زهرا، گل پرور، محسن، "تدوین الگوی پایداری خانواده مبتنی بر آموزه های اسلامی در اندیشه مقام معظم رهبری"، فصلنامه فرهنگی-تربیتی، زنان و خانواده، سال سیزدهم، شماره ۴۶، ۱۳۹۸ ه.ش.
- ۳۲- مظاهری سیف، حمیدرضا، "راه کارها و مدل های توسعه معنویت اسلامی"، فصلنامه اخلاق، شماره ۱۳، ۱۳۸۷ ه.ش.
- ۳۳- ناروئی نصرتی، رحیم، "معنویت همزاد و همگام انسان نگاه دینی- روان شناختی"، ماهنامه معرفت، شماره ۸۷، ۱۳۸۳ ه.ش.

۳۴-نصرت آبادی، محسن، قورخانه چی، شهره، "مؤلفه های توانمند سازی معنوی ونقش آن در آمادگی دفاعی در اندیشه امام خامنه ای"، همایش تبیین اندیشه امام خامنه ای، دوره ۴.

منبع الکترونیکی

<https://farsi.khamenei.ir>